

Asia: VN/23943/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi jätelain muuttamisesta

Lausunto

5 c § Toisessa ETA-maassa tehdyn päätöksen ja lainsäädännön tunnustaminen

-

32 § Kunnan velvollisuus järjestää jätehuolto

Jyväskylän seudun jätelautakunta muistuttaa, että jätehuoltolainsäädäntöön tehtävien muutosten ensisijaisena perusteena ja tavoitteena tulisi olla jätelain tarkoituksen mukaisesti ympäristön- ja terveydensuojelulliset perusteet sekä toimivan jätehuollon varmistaminen. Jätelainsäädännön muutosten perusteena tulisi olla myös Suomen kierrätysasteen parantaminen niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla, jotta tiukat asetetut kierrätystavoitteet pystytään saavuttamaan tulevina vuosina.

Kun kyseessä on jätehuollon kaltainen välttämättömyyspalvelu, jätealan liiketoiminnan edellytysten varmistamisen voidaan katsoa oleva toissijaista. Kuitenkin nyt käsillä oleva ehdotus perustuu lähes ainoastaan tavoitteeseen edistää yksityisten jäte- ja kierrätysmarkkinoiden toimintaa jopa jätteen haltijoiden palvelun heikkenemisen kustannuksella. Se ei voi olla kestävä, vaan keskiöön tulisi nostaa jätealan asiakas sekä etusijajärjestyksen mukaisen jätehuollon kehittäminen. Kun tarkastellaan EU:n jäsenmailleen asettamia kierrätystavoitteita, tulisi jätelainsäädännön uudistusten tukea sitä, että Suomessakin on jatkossa edellytykset nämä kierrätystavoitteet saavuttaa. Kuitenkin nyt käsillä oleva ehdotus pirstaloittaa kunnan vastuulle kuuluvaa jätehuoltoa entisestään.

Jyväskylän seudun jätelautakunta toteaa, että jätehuollon vastuunjako ja tulkinnallisia ongelmia eivät selvennä se, että lainsäädäntöä muutetaan vastuunjaon ja tulkintojen osalta muutaman vuoden välein. Lisäksi valitettavaa on, että muutoksia koskeva lainvalmistelu on tehtävä jatkuvassa kiireessä. Jatkuvasti muuttuva ja kiireessä valmisteltu lainsäädäntö ei voine olla minkään jätehuollon järjestämisestä vastuussa olevan tahon etujen mukaista, eivätkä jatkuvat muutokset lainsäädäntöön edistä jätehuollon kehittämistä Suomessa.

Pykälän 1 momentin 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan viittaus vakinaiseen asumiseen sekä muuhun asumiseen ja korvataan nämä termit sanalla kotitalous. Pykälään tehtäisiin myös lisäys, että kunnan järjestämisvelvollisuus ei koskisi enää sosiaali- ja terveyden-huollon palveluja tuottavan yrityksen tai yhteisön palveluyksikössä eikä vankilassa, kasarmilla, vastaanottokeskuksessa tai muussa vastaavassa laitonasumisessa syntyvää jätettä.

Jyväskylän seudun jätelautakunta pitää erityisen ongelmallisena muutokseen kirjattua termiä ”kotitalous”, joka korvaisi aiemmin lainkohdassa olleen termin ”vakituudessa asumisessa”. Kotitalous käsitteenä ei ole yhtään sen selkeämpi, kuin lainsäädännössä aikaisemmin ollut termi asuminen. Kunnan vastuu asumisen jätehuollosta on ollut jätelainsäädännössä jo 70-luvun lopulta eli termin käyttö on jo vakiintunut, ja kunnan jätehuoltojärjestelmä on muotoutunut juuri asumisen jätehuollon ympärille.

Nykyisessä jätelainsäädännössä ollut vastuun rajaus, että asumisessa syntyvä jäte kuuluu kunnan jätehuoltovastuulle, on ollut jätehuollon seurannan kannalta selkeä ja yksiselitteinen. Jätehuoltoviranomainen on pystynyt todentamaan, missä rakennuksessa asutaan vakituisesti tai tilapäisesti Digi- ja väestötietoviraston ylläpitämästä väestötietorekisteristä. Mistä voidaan jatkossa luotettavasti tarkistaa se, että kiinteistöllä asuvat henkilöt muodostavat kotitalouden? Tilastokeskuksen verkkosivuilla todetaan, että kotitalouden muodostavat kaikki ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokaileva yhdessä tai jotka muuten käyttävät yhdessä tulojaan. Tilastokeskuksen sivuilla myös todetaan, että käsitettä kotitalous käytetään vain haastattelututkimuksissa.

Lisäksi miten ja mistä voi jatkossa tarkistaa luotettavasti, että onko kiinteistöllä sellaista toimintaa, joka on rajattu muutoksella pois kuntavastuulta? Virallisista kiinteistö-, rakennus- tai väestötietorekisteristä ei ole tällaista tietoa saatavilla. Lakisääteisen palvelun kautta asetetut velvoitteet tulisi aina perustua sellaisiin tietoihin, jotka ovat todennettavasti luotettavasti. Tämä mahdollistaa sen, että asukkaita kohdellaan esimerkiksi jätemaksuvelvollisuuden kohdalla yhdenvertaisesti. Esityksessä kunnan vastuulle jäisi yhteistöllisen asumisen kohteet, jossa asukas on itse markkinoilta hankkinut asunnon. Mistä voidaan tarkistaa luotettavasti se, että onko asukas hankkinut asunnon itse markkinoilta?

Jätelaissa käytetään asumisen käsitettä muualla kuin niissä kohdissa, joita nyt esitetään muutettavaksi. Hallituksen esityksessä ei käy ilmi, miten käsitettä muissa kohdissa jatkossa tulkitaan. Kunnan vastuulle kuuluu esimerkiksi asumisessa syntyvä vaarallisen jätteen vastaanotto ja käsittely, eikä tähän lainkohtaan ole esitetty muutosta. Tästä voi syntyä käsitys, että vaarallisen jätteen jätehuoltoa koskeva vastuu säilyisi ennallaan eli kunnalla olisi myös jatkossa vastuu kaiken asumisen vaarallisen jätteen jätehuollosta.

Esitetty muutos asettaa väistämättä kunnan asukkaita eriarvoiseen asemaan jätehuoltopalveluiden suhteen. Kunnan jätehuolto on paljon muutakin kuin kiinteistökohtaiset jätehuoltopalvelut.

Esityksessä ei ole arvioitu muutoksen vaikutuksia kunnan alueella asuville asukkaille, jotka eivät enää jatkossa olisi kunnallisen jätehuollon piirissä.

Kunnan alueen asukkaat ovat voineet käyttää kunnallisia jätehuoltopalveluita laajasti tähän saakka. Kiinteistökohtaisen keräyksen lisäksi kunnan jätehuoltoon kuuluu myös vaarallisten jätteiden ja lääkejätteiden jätehuolto, kiinteistökohtaiseen keräykseen soveltumattomien jätteiden vastaanottaminen lajitteluasemilla, poistotekstiilin keräys sekä jätehuoltoon liittyä neuvonta. Muutoksen jälkeen osa kunnan alueella asuvista eivät olisi enää oikeutettuja näihin muihin palveluihin, joiden kustannukset katetaan usein jätehuollon perusmaksuilla, jolloin ne ovat usein asiointihetkellä asukkaalle maksuttomia. Jyväskylän seudun jätelautakunta huomauttaa, että muutos suurella todennäköisyydellä aiheuttaisi sen, että sote-palveluiden asukkaat jatkaisivat näiden palveluiden käyttöä ilman oikeutta käyttää enää näitä palveluita. Riskinä tässä on se, että kunnallisen jätehuollon palveluiden käyttö säilyy ennallaan, mutta kunta ei pysty enää perimään näistä kyseisiltä asukkailta maksua, jolloin kunnan vastuulle jäävät asukkaat eli kotitaloudet joutuvat maksamaan palvelut joka tapauksessa.

Esityksessä todetaan myös, että kunnan vastuulla olevaa asumisessa syntyvää jätettä ei myöskään olisi vankilassa, kasarmilla tai muussa laitosasumisessa syntyvä jäte. Vastuunrajaus vankiloiden sekä puolustusvoimien majoituskasarmien kohdalla on Jyväskylän seudun jätelautakunnan näkemyksen mukaan vastuunjako aidosti selkeyttävä kirjaus. Jyväskylän seudun jätelautakunta huomauttaa, että muuta laitosasumista ei avata perusteluissa lainkaan ja toivoo, että esitykseen tarkennettaisiin, mitä sillä tarkalleen tässä yhteydessä tarkoitetaan.

Jyväskylän seudun jätelautakunta katsoo, että nyt esitettyä muutosta jätelain 32 §:n vastuunjakoon ei pitäisi toteuttaa. Hallituksen esityksessä todetaan, että muutos selkeyttäisi jätehuollon vastuita sekä toimintaympäristöä. Hallituksen esityksessä muutosta perusteellaan nimenomaan tulkintaerojen aiheuttamalla hallinnollisella taakalla. Jyväskylän seudun jätelautakunta toteaa, että nykyinen lainsäädäntö ei ole aiheuttanut lautakunnan toimialueella sellaisia tulkintaristiriitoja, joita ehdotettu muutos selventäisi. Lisäksi Jyväskylän seudun jätelautakunnan painottaa, että uudet vastuunrajaukset todennäköisesti luovat taas uusia tulkintaeroja vastuista jätehuollon toimijoiden kesken, mikä päinvastoin tulisi lisäämään hallinnollista taakkaa.

35 § Kiinteistöittäisen jätteenkuljetuksen järjestäminen

-

48 § Tuottajavastuun piiriin kuuluvat tuotteet ja tuottajat

Jyväskylän seudun jätelautakunta pitää hyvänä, että huonokuntoiset ja käyttökelvottomat kirjat saataisiin jatkossa ohjattua kierrätykseen energiapolton sijaan. Asukkaan kannalta kirjojen kierrättäminen olisi selkeintä, kun ne voitaisiin laittaa samaan keräyspaperiastiaan muiden paperien kanssa.

Siirtymäsäännös

Lakiehdotukseen kirjattu siirtymäaika jätelain 32 §:n 1 momentin 1 kohtaan on kunnallisen jätehuollon näkökulmasta vaikeasti hallittava ja lyhyt. Mahdollisuutta 6 kuukauden irtisanoutumiseen ei tulisi sisällyttää lakiin, vaan määritelty siirtymäsäännös tulisi päättyä yksinkertaisesti aikaisintaan vuonna 2026. Mahdollisuus epämääräiseen, vaiheittaiseen ja lyhyeen siirtymään luo kunnan jätehuoltoviranomaisille sekä jätelaitoksille hallinnollista työtä ja hallinnollisia kustannuksia, kun irtaantumisia tapahtuu eri rytmeissä.

Muuta huomioitavaa

Hallituksen esityksen vaikutuksia ei ole arvioitu riittävällä laajuudella. Vaikutukset kuntiin ja kotitalouksiin sekä viranomaisten toimintaan on hyvin suppeat. Vaikutusten arvioinnista tulee väistämättä mieleen, että kiireinen valmisteluajataulu on vaikuttanut vaikutusten arvioinnin laajuuteen, ja sen vuoksi muutosten vaikutukset näyttäytyvät todellisuutta positiivisempina.

Muutokset saadaan myös näyttämään pieniltä, kun muutoksia tehdään lakiin pieninä palasina. Olisi erittäin tarpeellista, että kaikkien suunniteltujen jätelakimuutosten eri vaihtoehdoista tehtäisiin yhteisvaikutusten arviointia. Jos jokaisen muutoksen vaikutuksia ei arvioida riittävän laajasti muutosvaiheessa eikä muutoksen vaikutusta suunniteltuihin tuleviin muutoksiin, ovat muutoksen perustelut hyvin hataralla pohjalla. Kunnan jätehuoltovastuuta on kuitenkin kavennettu jo aikaisemmin ja sitä suunnitellaan kavennettavaksi edelleen. Miten näin epävarmassa ja muutosalttiissa ympäristössä kunnallista jätehuoltoa pystytään kehittämään ja toimintaan investoimaan?

Vaikutusten arvioinnissa on sivutettu kokonaan kunnan vastuulle jäävän jätteen vähenevästä määrästä aiheutuva kustannusten nousupaine. Kunnan vastuun supistumisesta seuraa asiakasmäärän pudotusta, joka puolestaan aiheuttaa jätehuoltomaksujen nostopainetta. Tällä on suoria taloudellisia vaikutuksia kunnan vastuulle jääviin kotitalouksiin.

Muutoksen vaikutusta kuntien jätelaitosten toimintaan kuvaillaan vähäiseksi. Epäselväksi jää, mihin tämä tieto perustuu. Jyväskylän seudun jätelautakunta huomauttaa, että vaikutuksia kuntien jätelaitoksiin sekä heidän urakkasopimuksiinsa tulisi selvittää suoraan jätelaitoksilta.

Jyväskylän seudun jätelautakunta näkee erityisen ongelmallisena sen, että vaikutuksia ei ole arvioitu ollenkaan jätehuollon palvelujen tason näkökulmasta. Kaikki asumisen kiinteistöt, myös yksityisten sote-palvelujen asumisen kiinteistöt, ovat kuuluneet alueellisesti jätehuoltoviranomaisen käyttämien ohjauskeinojen piiriin. Näitä ohjauskeinoja ovat jätehuoltomääräykset, jätetaksa sekä jäteneuvonta. Jätehuoltomääräykset ovat velvoittaneet myös nämä kiinteistöt kuulumaan kierrätettävien jättejakeiden osalta kiinteistökohtaiseen keräykseen. Jyväskylän seudun jätelautakunnan alueella keräykseen on veloitettu liittymään jäteasetuksen veloitetta tiukemmin. Näiden kohteiden seuranta on kuulunut jätehuoltoviranomaiselle jätehuoltorekisterin kautta. Muutoksen myötä ei ole enää tahoja, joka seuraa näin kattavasti näiden kohteiden osalta sitä, mitkä jätelajit kiinteistöltä kerätään. Jyväskylän seudun jätelautakunnan huolena on, että kiinteistökohtainen kierrätettävien jätteiden keräys kohteissa supistuu. Kiinteistökohtaisessa keräyksessä otettaisiin takapakkia, mikä ei

varmasti ole lainsäätäjien tahtotila. Riskinä on, että kun sote-kohteiden asukkaiden jätehuolto kiinteistöllä supistuu, aletaan kierrätettäviä jätteitä viedä alueellisiin pakkausjätteen keräyspisteisiin. Eli juuri sellaisen palvelun käyttämistä jatkettaisiin, jonka piiristä nämä kohteet ollaan rajaamassa pois esitetyllä muutoksella.

Vaikutuksia viranomaistoimintaan ei esityksessä ollut arvioitu lainkaan. Jätelakiin tulevat muutokset aiheuttavat väistämättä tarpeen päivittää kunnallisia jätehuoltomääräyksiä jätehuoltoviranomaisissa. Jätehuoltomääräykset on juuri saatu päivitettyä edellisen jätelain uudistuksen jälkeen. Tarve päivittää jätehuoltomääräyksiä tulisivat siten lisäämään hallinnollista taakkaa. Jätehuoltoviranomaisessa hallinnollista taakkaa muutos tulisi myös lisäämään siltä osin, että oletettavasti juuri jätehuoltoviranomainen on se taho, jolle selvittely jatkossa kuntavastuullisista kohteista kuuluisi.

Vaikutuksia ei myöskään ole arvioitu niiden kohteiden kannalta, jotka sijaitsevat haja-asutusalueella. Esityksessä ei ole lainkaan mietitty, että onko palvelua saatavilla edes yksityisiltä toimijoilta syrjäisemmillä alueilla. Myös hallituksen esityksen viittaukset siihen, että muutos mahdollistaa yksityisille sotealan toimijoille mahdollisuuden saada palvelua ns. yhdeltä luukulta, ovat ristiriitaisia. Jätelain 32 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohdan nojalla, nämä palvelut ovat jo olleet saatavissa jo yhdeltä luukulta eli kunnalta. Näin on aikankin ollut Jyväskylän seudun jätelautakunnan alueella, jossa on kaikissa kunnissa kunnan järjestämä jätteenkuljetus sekajätteen osalta.

Minkkinen Saana
Jyväskylän seudun jätelautakunta